

УДК 347.952.8

С.В. МІНЬКОВСЬКИЙ, Господарський
суд Харківської області

СТАДІЯ ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЇЇ ЕТАПИ ЯК ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВОЇ ПРОЦЕДУРИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ

Ключові слова: банкрутство, стадія провадження, етапи стадії, процедура розпорядження майном боржника, стадійність господарського процесу

Як зазначає В.В. Джунь, одним із недоліків структури джерел інституту неспроможності є незабезпеченість належної узгодженості окремих фрагментів його процесуального механізму [1, с.8]. Одним із таких процесуальних механізмів, які супроводжують рух справи про банкрутство, є відповідні стадії провадження.

Питанням стадії судового (юридичного) процесу було приділено увагу у своїх наукових працях В.І. Лайтман, В.М. Горшеньов, К.С. Юдельсон, В.І. Тертишников, С.В. Васильєв. Проте ці питання було досліджено ними в аспекті встановлення сукупності процесуальних дій та процесуальних відносин, що використовуються у традиційних галузях процесуальної науки. Загальні питання стадії судового процесу у справах про банкрутство було предметом розгляду І.О. Вечірко, Р.Г. Афанасьевим. Однак, цими авторами окремі стадії провадження у справах про банкрутства та їх співвідношення з процедурами банкрутства не досліджувались. На теперішній час в зв'язку з прийняттям нової редакції Закону України «Про внесенням змін до Закону України: «Про банкрутство»: Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22.12.2011р. за № 4212 –IV [2] (далі – Закон про банкрутство) було визначено новий техніко-юридичний механізм судового провадження у справі про банкрутство за загальним, спеціальним та спрощеним порядком, що викликає негайну

потребу у науковому дослідженні стадії судового провадження та її етапів у справах про банкрутство. Завданням цієї статті полягає у дослідженні та визначені стадії провадження та її етапів у справах про банкрутство на прикладі судової процедури розпорядження майном боржника

У п.1.3 рекомендацій Президії Вищого господарського суду України (далі – президія ВГСУ) від 04.06.2004 р. за № 04-5/1193 ототожнюється стадії провадження з процедурами банкрутства, які визначені у ст.7 Закону про банкрутство [2]. З вищепереданого постають питання: як співвідносяться між собою стадії провадження у справах про банкрутство та визначені Законом про банкрутство судові процедури банкрутства, у тому числі, її процедура розпорядження майном?

Про стадії судового провадження Закон України «Про відновлення платоспроможної боржника або визнання його банкрутом» [3] (далі – Закон про банкрутство) згадує в ч.2 ст.83 Закону про банкрутство в переліку підстав припинення провадження у справі про банкрутство.

В юридичної літературі немає єдності думок із питань процесуальної стадії та їх видів. На думку дослідників теорії юридичного процесу В.І. Лайтмана [4, с.4] і В.М. Горшеньова [5, с.130], стадія процесу – це відносно замкнена, динамічна сукупність послідовно здійснених учасниками процесу юридичних дій, направлених на досягнення загального правового результату і проводяться відповідно до нормативних процедурно-процесуальних вимог.

Науковці-цивілісти К.С. Юдельсон [6, с.24], В.І. Тертишников [7, с.9–12] під стадіями процесу розуміють сукупність процесуальних дій і процесуальних відносин, об’єднаних найближчою процесуальною цілью. Науковець-господарник С.В. Васильєв [8, с.16] під стадіями процесу розуміє сукупність процесуальних дій у конкретній справі, які спрямовані на досягнення самостійної мети, має специфічні завдання і оформлюється внесенням окремого акту.

Відносно виділення видів стадій судового процесу серед вчених також немає єдності.

Представники широкого поняття стадійності процесу виділяють в якості стадій провадження у справі в суді першої інстанції, провадження в апеляційній інстанції (друга інстанція), провадження в касаційній інстанції, з перегляду рішень за нововиявленими обставинами, що набрали законної сили, стадія виконання судових актів або виконавче провадження [9]. На погляд автора, з таким широким поняттям стадійності процесу погодитися не можливо, оскільки останнє, по-перше, відображає рух справи ні по стадіям, а по судовим інстанціям, а, по-друге, самостійність стадії провадження є її завершенністю, проте судове рішення, як підсумок провадження у справі в суді першої інстанції не завжди є остаточним, оскільки може бути в подальшому переглянуто або скасовано в апеляційному або касаційному порядку.

Представники вузького поняття стадійності судового процесу відносять до стадій провадження у цивільному процесі стадії у суді першої інстанції, а саме: порушення провадження у справі, розгляд справи, прийняття рішення по справі, виконання рішення, оскарження [10] або в господарському процесі - порушення провадження у справі, підготовка матеріалів до розгляду в засіданні господарського суду, судовий розгляд, прийняття судом рішення по суті спору, перевірка законності й обґрунтованості судових рішень господарських судів, виконання судового рішення [11]. Разом із тим, необхідно відмітити, що всі вищевказані стадії цивільного або господарського процесу необов'язково проходять всі стадії, зокрема, в зв'язку з відсутністю скарг на рішення суду першої інстанції, відмовою заявника від примусового виконання судових рішень у виконавчому провадженні, тощо, оскільки їх виникнення залежить від волевиявлення учасників судового процесу.

Отже, у більшості випадків із стадіями науковці та дослідники цивільного та господарського процесу пов'язують розгляд позовних заяв у місцевих судах загальної юрисдикції по суті та рух судових актів (рішень, ухвал і постанов) у разі перегляду останніх в апеляційному чи касаційному порядку.

Справи про банкрутство теж проходять скрізь відповідні стадії провадження. Проте господарський процес у справі про банкрутство має свої особливості, оскільки має іншу мету, функції, принципи та порядок просування дій, які виконують сторони та учасники цього провадження. Послідовність здійснення та виконання повноважень учасників процесу у справі про банкрутство забезпечується відповідним процедурним механізмом заходів організаційно-економічного характеру, направлених на відновлення платоспроможності боржника або його примусової ліквідації, а стадія провадження є процесуальною формою (процесуальним порядком) виконання такого правого механізму, визначених Законом про банкрутство процедур банкрутства.

Науковець І.О. Вечірко розуміє під стадіями провадження у справі про банкрутство конкретні етапи розгляду справи при прийнятті заяви до розгляду і порушення провадження у справі про банкрутство, при розгляді справи на підготовчому засіданні, на попередньому засіданні, на яких вирішуються визначені законом завдання, зокрема, на підготовчому встановлюється факт наявності безспірної вимоги ініціюючого кредитора, на попередньому вирішується питання про визнання вимог кредиторів і затвердження реєстру вимог кредиторів [12, с.14]. Р.Г. Афанасьев до стадій провадження у справах про банкрутство відносить: порушення провадження у справі про банкрутство, підготовче засідання суду, попереднє засідання суду, визнання боржника банкрутом, припинення провадження у справі про банкрутство [13, с.84]. Проте, вищевказаний науковець не встановлює головні причини, на підставі яких він дійшов висновку про необхідність поділу процедури розпорядження майном боржника на три стадії провадження.

На нашу думку, про стадії провадження у справах про банкрутство можна говорити, теж виходячи з широкого розуміння стадійності судового процесу та більш вузького. Якщо розглядати стадійність процесу у справах про банкрутство у широкому розумінні, тобто вра-

ховуючи загальні положення Господарського процесуального кодексу України, (принципи господарського судового процесу, підвідомчість та підсудність справ, докази, судові витрати, процесуальні строки тощо) та положення ст.1, розділу І та ІІ Закону про банкрутство, то структурно можна виділити стадії, на яких вирішуються питання:

- прийняття заяви (кредитора або боржника) про порушення справи про банкрутство;
- розгляд справи про банкрутство у суді першої інстанції;
- перегляд судових рішень (ухвал та постанов місцевого суду) у справах про банкрутство в апеляційному порядку;
- перегляд судових рішень (ухвал та постанов місцевого та апеляційного суду) у справах про банкрутство в касаційному порядку;
- перегляд судових рішень (постанов ВГСУ) у справах про банкрутство Верховним Судом України;
- перегляд судових рішень у справах про банкрутство за нововиявленими обставинами;

Так, на стадії розгляду заяви заявника про порушення справи про банкрутство суд приймає рішення (ухвалу) про прийняття чи відмову у прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство (ст.ст.12, 14 Закону про банкрутство) або повернення заяви заявнику без розгляду з підстав визначених в ч.1, 2, 3, 4 ст.15 Закону про банкрутство), а також повернення заяви заявника без розгляду у випадку відкликання заявником заяви про порушення справи про банкрутство до винесення судом ухвали про прийняття заяви (абз.2 ч.5 ст.15 Закону), залишення заяви без розгляду у разі відкликання заявником заяви про порушення справи про банкрутство після винесення судом ухвали про її прийняття до дати проведення підготовчого засідання суду (абз.3 ч.5 ст.15 Закону).

Стадія розгляду справи про банкрутство у суді першої інстанції, починається з винесення господарським судом ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство, застосуванням судом мораторію на задоволення вимог

кредиторів, введення процедури розпорядження майном боржника та призначення розпорядника майна і закінчується підсумковим засіданням суду у процедурі розпорядження майном боржника, на якому здійснюється перехід до наступної судової процедури (процедури санациї, ліквідації, мирової угоди) або припиняється провадження у справі з підстав, передбачених ст.83 Закону про банкрутство. Крім того, на цієї стадії провадження господарський суд розглядає питання щодо передачі справи до іншого суду згідно з територіальною підсудністю, якщо судом буде встановлено, що справа про банкрутство не підсудна даному господарському суду (ч.5 ст.10 Закону про банкрутство, ст.15, ст.17 ГПК України).

На стадіях перегляду судових рішень (ухвал місцевого суду у справах про банкрутство) відповідно до повноважень апеляційної та касаційної інстанції (103, 111-9 ГПК України) розглядається апеляційна або касаційна скарга участника провадження на рішення суду першої інстанції або постанову апеляційної інстанції та приймається постанова про залишення рішення місцевого господарського суду або постанову апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення, скасовується рішення місцевого господарського суду або постанова апеляційної інстанції повністю або частково і приймається нове рішення, скасовується рішення місцевого господарського суду або постанова апеляційної інстанції повністю або частково і припиняється провадження у справі про банкрутство, змінюється рішення місцевого господарського суду або постанова апеляційної інстанції, скасовується рішення місцевого господарського суду або постанова апеляційної інстанції і передається справа на новий розгляд, залишається в силі рішення або постанова.

На стадії перегляду судових рішень у справі про банкрутство Верховним Судом України здійснюється виключно з підстав неподнакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, встановлення міжнародною уста-

новою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом (ст.111–16 ГПК України).

На стадії перегляду судових рішень у справах про банкрутство за нововиявленими обставинами здійснюється перегляд ухвал господарського суду, які набрали законної сили, у порядку ст.ст.112–114 ГПК України.

Кожна з вищевказаних стадій здійснюється за певних обставин, враховуючи вимоги Господарсько-процесуального кодексу України, положення приписів Закону про банкрутство та оформлюється окремими процесуальними документами суду. Зокрема, на стадії розгляду справи про банкрутство у суді першої інстанції підлягають оскарженню ухвала місцевого господарського суду про порушення справи про банкрутство, що винесена в підготовчому засіданні, ухвала місцевого господарського суду, що винесена в попередньому засіданні суду, ухвала місцевого господарського суду, що прийнята за підсумками рішення комітету кредиторів щодо переходу до іншої процедури банкрутства.

Якщо розглядати стадійність господарського процесу у більш вузькому контексті, в межах однієї з передбачених законодавцем процедур банкрутства, зокрема, процедури розпорядження майном боржника, то процесуальною стадією охоплюються етапи судового процесу, що направлені на реалізацію цілей і задач цієї процедури, як системи заходів організаційно-економічного характеру, які застосовуються до неплатоспроможного боржника в цілях нагляду і контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження та ефективного використання майнових активів боржника, проведення аналізу його фінансового становища, а також визначення наступної оптимальної процедури. Ці етапи судового процесу фіксуються окремим судовим актом (ухвалою суду) і створюють внутрішню структуру стадії провадження та дозволяють створити цілісну картину про послідовність

виконання судової процедури розпорядження майном боржника.

Зокрема, в процедурі розпорядження майном боржника можна виділити декілька етапів стадії судового процесу, а саме:

1) етап (підготовче засідання суду), на якому судом здійснюється перевірка наявності підстав для порушення провадження у справі про банкрутство, обґрунтованість вимог заявитика, їх безспірність, обґрунтованість заперечень боржника. Тобто, суд у сукупності повинен констатувати юридичний факт неплатоспроможності (нездатності) боржника задовільнити безспірні вимоги кредиторів чи наявності у боржника загрози його неплатоспроможності або встановити підстави спроможності боржника задовільнити вимоги кредитора. На цьому етапі в повному обсязі діють ті принципи господарсько-процесуального права, які мають універсальний характер для будь-якої форми судового процесу. До таких принципів можна віднести: рівність усіх учасників процесу перед законом та судом (ст.4-2 ГПК), змагальність (ст.4-3 ГПК), гласність (ст.4-4 ГПК), що надають боржнику можливість вжити заходи захисту від поданої кредитором заяви про порушення справи про банкрутство шляхом подання обґрунтованих заперечень щодо вимог заявитика – кредитора (ч.2 ст.13 Закону про банкрутство);

2) етап (попереднє засідання господарського суду), на якому судом розглядаються всі грошові вимоги конкурсних кредиторів, вимоги кредиторів, щодо яких були заперечення боржника і які не були внесені розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів, а також ті, що визнані боржником та внесені розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів, та вирішує питання про його затвердження (ч.2 ст.25 Закону). Тобто, на цьому етапі судом визначається перелік та розмір вимог усіх конкурсних кредиторів, що вносяться до реєстру вимог кредиторів, визначається дата проведення зборів кредиторів та комітету кредиторів;

3) етап (підсумкове судове засідання), на якому на підставі рішення комітету кредито-

рів та за пропозицією розпорядника майна судом здійснюється перехід до наступної судової процедури (процедури санациї, ліквідації, мірової угоди) ч.3 ст.27 Закону про банкрутство та припиняється процедура розпорядження майном боржника або припиняється провадження у справі про банкрутство з підстав, визначених п.5, 7, 8 ст.83 Закону про банкрутство

Такий підхід дозволяє створити цілісну картину виконання процедури розпорядження майном через проведення окремих судових засідань (підготовче, попереднє, підсумкове), на яких реалізуються процесуальні повноваження сторін та учасників судового процесу у справі про банкрутство і знаходить свою реалізацію норми матеріального права у найбільш раціональній формі. Крім того, такий підхід дисциплінує учасників судового провадження та забезпечує неухильне виконання вимог Закону про банкрутство та положень ГПК України.

У зв'язку з цим не можна погодитися з висновками Р.Г. Афанасьєва щодо поділу процедури розпорядження майном боржника на декілька дрібних стадій провадження, оскільки основними ознаками, які відокремлюють одну судову процедуру від іншої, є специфічні заування кожної процедури, що відповідним чином фіксується за допомогою складових її процесуальних дій. В процедурі розпорядженням майном стадією провадження охоплюється сукупність процесуальних дій, спрямованих на досягнення мети цієї процедури, що направлено на забезпечення збереження, ефективне використання майнових активів боржника, проведення аналізу фінансового становища боржника. При цьому, на нашу думку, є недоліком поділ цієї процедури на більш дрібні стадії, оскільки більшість із зазначених Р.Г. Афанасьєвим стадій процедури, зокрема, порушення провадження у справі про банкрутство, підготовче засідання суду, попереднє засідання суду, хоча й фіксується судовим актом, проте не можуть бути визнані самостійними стадіями цієї процедури, оскільки не створюють повноту і закінченість процедури.

Повнота виконання процедури розпорядження майном боржника створюється за допомогою сукупності виконаних процесуальних дій, які спрямовані на досягнення певної мети процедури. При цьому всі перелічені вище етапи стадії провадження фіксуються окремим судовим рішенням (ухвалою). Так, за наслідками розгляду заяви про порушення справи про банкрутство у підготовчому засіданні судом «...остаточно з'ясовуються ознаки неплатоспроможності боржника, наявності чи відсутності перешкод щодо подальшого руху справи про банкрутство» [14, с.215–217], потім проводиться попереднє засідання суду, на якому «...суд формує пасив боржника» [15, с.409–413] через розгляд заяв кредиторів з грошовими вимогами та затверджує реєстр вимог кредиторів. Після проведення попереднього засідання проводиться підсумкове судове засіданні суду, на якому суд вирішує питання про можливість застосування до боржника наступної судової процедури банкрутства за результатами проведення засідання комітету кредиторів і здійснення аналізу фінансового становища боржника [16, с.44–45]. Така взаємопов'язана структура судового провадження в процедурі розпорядження майном боржника формує цілісний, замкнений «...алгоритм провадження у справах про неспроможність» [17].

З урахуванням вищевказаного можна констатувати, що стадія процесу у справі про банкрутство на прикладі процедури розпорядження майном боржника є комплексом взаємопов'язаних і взаємозумовлюючих процесуальних дій, які, по-перше, утворюють певну сукупність процесуальних правовідношень між сторонами, учасниками провадження, розпорядником майна та господарським судом, по-друге, викликають не тільки потребу встановлення, доказування, обґрунтuvання матеріально правового інтересу кредитора/рів до боржника, але й визначають процесуальний порядок захисту цього інтересу в процедурі, по-третє, зумовлюють необхідність закріplення, офіцій-

ного оформлення результатів стадії провадження у окремих судових актах-документах на етапах підготовчого, попереднього та підсумкового засідань господарського суду. Вказане вище спрямовано на єдину мету процедури знаходження заходів щодо подальшого відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання або припинення його господарської діяльності шляхом продажу майна боржника для задоволення вимог конкурсних кредиторів

Отже, стадія провадження процедури розпорядження майном боржника має стійкий структурно-складовій зміст, елементи якої взаємопов'язані між собою, а судові акти (ухвали суду), що виносяться в цієї процедури згідно з положеннями Закону про банкрутство на етапах підготовчого, попереднього та підсумкового засідання суду створюють повноту та закінченість судової процедури розпорядження майном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джунь В. В. Проблема закріплення і структурування складових інституту неспроможності / Джунь В. В. // Господарське право. – 2005. – № 3. – С. 8–12.

2. Рекомендації президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» : від 04.06.2004 р., № 04-5/1193 // Вісник господарського судочинства. - 2004. – № 4. – 193 с.

3. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» : від 22.12.2011 р., № 4212-IV // ВВР України. – 2012. – № 32–33. – Ст. 413.

4. Лайтман В. И. О понятии стадии юридического процесса / Лайтман В. И. // Некоторые актуальные проблемы современного научного знания. – Ярославль, 1983. - 78 с.

5. Теория юридического процесса / под ред В. М. Горшенева. – Харьков : Вища школа, 1985. – 192 с.

6. Гражданский процесс / под. ред. Юдельсона К. С. – М. : Юрист, 1972. – 185 с.

7. Тертишников В. И. Цивильный процесс Украины (лекции) : навч.-практ. посіб. / Тертишников В. И. – Х., 2007. – 158 с.

8. Васильев С. В. Хозяйственный процесс : учебное пособие / Васильев С. В. – Изд. 3-е, перераб. і доп. – Харьков : Еспада, 2007. – 256 с.

9. Советский гражданский процесс / под ред. К. И. Комиссарова, В. М. Семенова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – 235 с.

10. Штефан М. Й. Цивильний процес / Штефан М. Й. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.

11. Григор'єва В. Загальна характеристика стадій господарського процесу / Григор'єва В. // Підприємство, господарство і право. – 2011. – № 6. – 176 с.

12. Вечірко І. О. Провадження у справах про банкрутство як окрема форма господарського процесу / Вечірко І. О. // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 3. – С. 14–17.

13. Афанасьев Р. Г. Проблемы правового регулирования банкротства за законодавством Украины: дис. ... кандидата юрид. наук / Афанасьев Р. Г. – К., 2001. – 183 с.

14. Постанова ВГСУ : від 02.06.2004 р. у справі № 24/471-б // Господарське судочинство в Україні: Судова практика. Застосування законодавства про банкрутство / упор. Поляков Б. М. - К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – С. 215–217.

15. Постанова ВГСУ : від 09.02.2005 р. у справі № 10/143-03 // Господарське судочинство в Україні: Судова практика. Застосування законодавства про банкрутство / упор. Поляков Б. М. - К. : Праксіс. 2006. – С. 409–413.

16. Постанова ВГСУ : від 14.03.2007 р. у справі № 84/146-05 Санация і банкрутства. – 2007. – № 2. – С. 44–45.

17. Джунь В. В. Інститут неспроможності: світовій досвід розвитку і особливості становлення в Україні : монографія / Джунь В. В. –

Вид. 2-ге, випр. і доп. - К. : Юрид. практика, | 2006. – 383 с.

Міньковський С. В. Стадія провадження та її етапи як особливості виконання судової процедури розпорядження майном / С. В. Міньковський // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 703–709 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13mcvprtm.pdf>

Розглядається питання щодо стадії провадження у справах про банкрутство як процесуального механізму виконання судових процедур банкрутства. Здійснено аналіз стадії провадження та її етапів на прикладі процедури розпорядження майном боржника. За результатами дослідження встановлено, що у справах про банкрутство стадія провадження має стійкий структурно-складовий зміст, елементи якої взаємопов'язані між собою, що створює повноту та закінченість судової процедури розпорядження майном.

Миньковский С.В. Стадия производства и ее этапы как особенности исполнения судебной процедуры распоряжения имуществом

Рассматриваются вопросы стадии производства по делам о банкротстве как процессуального механизма исполнения судовых процедур банкротства. Осуществлен анализ стадии производства и ее этапов на примере судебной процедуры распоряжения имуществом. В результате исследования установлено, что в делах о банкротстве стадия производства имеет стойкое структурно-составляющее содержание, элементы которого взаимосвязаны между собою, что создает полноту и завершенность судовой процедуры распоряжения имуществом должника.

Minkovskiy S.V. Problems the Bankruptcy Procedure Phases as a Legal Mechanism of Judicial Procedure Implementation

With the problems the bankruptcy procedure phases as a legal mechanism of judicial procedure implementation deals. The procedure stage and its phases' analysis as an example of the judicial procedure of the property disposition are implemented. As a result it is determined that the procedure stage has a stable structural contents, its elements are closely connected to each other, which creates the completeness of the debtor's property disposition legal procedure.